

El mes de setembre de l'any 2018 l'associació Confluència.cat va posar en marxa El Món de Demà, un espai de reflexió que, més enllà de la informació o la opinió, vol acumular coneixement constructiu a través de la veu d'acadèmics i científics socials joves o responsables institucionals que no són veus habituals del debat públic. Cada quinze dies "El Món de demà és al Cercle" posarà a l'abast del soci un article valuós de la proposta que aquesta plataforma posa en circulació.

Segregació. Una trampa per a pobres?

[Benet Fusté Espargaró](#) (1979). Sociòleg de formació. Treballa a l'administració pública, amb un peu a les polítiques d'habitatge i l'altre als serveis socials. Edita el blog sobre polítiques socials <http://lleingel.cat/>.

“That was what we were taught – the lower classes smell”
George Orwell a *The Road to Wigan Pier*

Potser si llegiu la paraula “segregació” donareu per fet que l'adjectiu “escolar” hi vindrà al darrere. La segregació escolar és un problema que s'ha fet un lloc a l'agenda política, especialment [des que la recerca en educació](#) ha demostrat que només [una part petita dels assoliments a l'escola s'expliquen per les pràctiques pedagògiques](#) i que la composició dels centres educatius és un factor crucial en els processos d'aprenentatge.

Si les característiques del grup tenen influència sobre les trajectòries educatives individuals, sembla presumible que la influència del grup també pot ser important en altres escenaris. Durant anys, la recerca en ciències socials ha dedicat esforços a intentar documentar com els contextos – els llocs de treball, les famílies, les xarxes socials– donen forma a l'experiència i modulen les accions i les oportunitats de les persones. Dins d'aquestes línies de recerca ocupa un lloc destacat la que ha intentat demostrar “l'efecte barri”: com les característiques dels barris influeixen en les vides dels seus habitants i com les interaccions entre les persones creen dinàmiques socials que condicionen els individus.

"L'efecte barri pot condicionar la motivació i les aspiracions dels nens i joves, ja que l'absència de referents fa que tinguin baixes expectatives respecte als seus propis èxits"

Aquest "efecte barri" intervindria a través de diversos mecanismes molt semblants als que expliquen "l'efecte companys" a l'escola. Pot afectar el clima del barri i la seva reputació, a través de les normes socials que estableixen els grups, el que s'ha anomenat "[eficàcia col·lectiva](#)". Pot condicionar la motivació i les aspiracions dels infants i joves, ja que l'absència de referents fa que tinguin baixes expectatives respecte als seus propis assoliments. O pot estar vinculada a les relacions entre famílies i institucions, ja que no totes les persones estan habituades a relacionar-se amb l'administració, ni són igualment capaces de fer sentir les seves demandes. La recerca sobre l'efecte barri i les diferents metodologies que s'han fet servir per demostrar-lo han tingut uns resultats més aviat decebedors durant molt de temps. L'efecte barri era una hipòtesi plausible però no hi havia cap evidència que la confirmés. Recentment, però, la influència del barri en les oportunitats i els assoliments ha quedat ben establerta.

L'any 1992 el Congrés dels Estats Unitat va autoritzar un experiment per analitzar com els barris influeixen el benestar de les persones. La peça central d'aquest experiment era un programa anomenat Moving to Opportunity for Fair Housing (MTO). En el marc d'aquest programa, unes 5000 llars que vivien en habitatge públic van ser assignades aleatòriament a diferents tipus d'intervenció. Un grup va rebre un ajut econòmic per pagar un habitatge que havia d'estar situat en barris benestants, un altre grup va rebre un ajut equivalent per pagar el lloguer sense condicionar el lloc on s'havia de gastar -i sovint es van quedar al mateix barri-, i un darrer grup simplement es va mantenir en l'habitatge públic on vivien, sense cap prestació dinerària. [La comparació de les trajectòries de les famílies participants](#) al cap dels anys de participar al programa mostra bàsicament dues coses. La primera, que les persones que havien canviat de barri abans dels 13 anys, assolien un nivell d'estudis més alt i, d'adults, tenien uns salaris més elevats que els que s'havien quedat en un barri amb més concentració de pobresa. La segona: que el programa no tenia impacte en els adults, ni els joves. Alguns podrien pensar que el programa té un efecte limitat, però una altra manera de veure-ho és que l'efecte de la pobresa és potent i que una exposició llarga a un entorn de pobresa té efectes negatius i perdurables en les trajectòries de vida. Aquesta descoberta sobre l'efecte barri adquireix una importància especial en un moment en què la segregació residencial per ingressos ha augmentat a la majoria de regions

metropolitanes. La segregació urbana és una trampa de la pobresa que limita les oportunitats de les persones que creixen en barris amb més necessitats, reforça la transmissió intergeneracional de la pobresa i [erosiona les preferències redistributives](#).

“Part de la recepta per reduir aquestes tensions pot consistir en combatre la pobresa millorant els sistemes de garantia de rendes i complementant-los amb ajuts a l’habitatge orientats a fomentar la mobilitat residencial”

La segregació residencial es dona per una acumulació de factors. El motiu més obvi és que els diferents grups socials es divideixen pel territori com a conseqüència de la seva capacitat desigual per adquirir habitatge. La segregació residencial, però, també respon a altres causes. A vegades respon a una voluntat deliberada d’estratificació de l’espai, amb la discriminació directa que fa que a [determinats grups socials](#) no se’ls vulgui llogar habitatge. Sovint, respon a l’homogàmia, la tendència generalitzada que fa que preferim viure en veïnats que ens resultin familiars i on hi hagi gent que s’assembli a nosaltres. Tots aquests factors condicionen la presa de decisions de les persones que han de buscar un habitatge i creen un terreny de joc on la segregació té tendència a augmentar [fins i tot quan la majoria de persones preferirien viure en barris més diversos](#) i integrats. La segregació, de fet, no només posa de manifest la tensió entre preferències individuals i preferències col·lectives sinó també entre les preferències a curt i llarg termini.

Part de la recepta per reduir aquestes tensions pot consistir en combatre la pobresa millorant els sistemes de garantia de rendes i complementant-los amb ajuts a l’habitatge orientats a fomentar la mobilitat residencial. No sembla, però, que una intervenció d’aquest tipus sigui fàcil d’escalar. En primer lloc perquè un exercici d’enginyeria social a gran escala com aquest no és gaire viable. Però també perquè millorar la capacitat de compra de les llars de renda baixa no és suficient si no hi ha una oferta d’habitatge assequible ben repartida pel territori.

Contenir la segregació residencial, per tant, requereix una oferta d’habitatge diversa, posar especial èmfasi en generar habitatge assequible en aquells llocs que ofereixin més oportunitats i limitar certes formes urbanes clarament associades amb nivells alts de segregació de rendes altes –com els barris de cases aïllades o cases adossades en filera. En aquests s’hi podria intervenir per densificar-los i augmentar-hi l’oferta d’habitatge, especialment en aquelles zones que tenen

transport públic i equipaments. També solen ser espais segregats els centres històrics i els eixamples d'alguns municipis, establir reserves per habitatge de protecció en aquest sòl consolidat podria ser una estratègia exitosa. A l'altre extrem, als barris més vulnerables, caldria millorar-hi els habitatges i els [serveis](#). D'una banda per millorar les oportunitats de les persones que hi viuen, però també per millorar l'atractiu d'aquests barris i per crear espais d'interacció. D'entre aquests serveis, el transport públic ocupa un lloc destacat ja que permet connectar zones amb preus de l'habitatge assequibles amb la ciutat central on hi ha el gruix de les oportunitats de formació i ocupació.

La segregació no només té a veure amb tenir opcions, sinó també amb conèixer-les i tenir els incentius adequats per aprofitar-les.

La dotació de serveis posa de manifest una altra de les conseqüències de la segregació: que els municipis amb més concentració de llars pobres recaptin menys i per tant tenen més dificultats per dedicar recursos als serveis que podrien millorar les condicions de vida de la seva població i atraure'n de nova i diversa. Compartir una part de la recaptació per desenvolupar polítiques comunes i millorar la governança a escala metropolitana –l'escala on es donen els processos de segregació– semblen condicions imprescindibles per fer polítiques eficaces. També ho és millorar els sistemes d'informació, per poder detectar les zones on hi ha concentracions de pobresa, les que ofereixen més oportunitats, i els recursos públics que es podrien posar en joc de manera compartida -coneixement, finançament i sòl.

Per últim però no menys important. Un dels descobriments del MTO és que les persones no trenquen la inèrcia de la segregació sense suport. La segregació no només té a veure amb tenir opcions, sinó també amb conèixer-les i tenir els incentius adequats per aprofitar-les. Per això cal informació, acompanyament i petites [empentes](#) que modifiquin les decisions que prenem per heurística o pensant en el curt termini. I probablement cal certa discriminació positiva que doni preferència als grups més vulnerables en l'accés a l'habitatge, la tria d'escola o la participació a activitats i associacions.

La pobresa i les desigualtats territorials estan imbricades i es reforcen mútuament. Ens calen unes polítiques socials que tinguin presents aquestes relacions.